# יום כיפור-אין קטיגור נעשה סניגור בתהליך הכפרה

## חומרת עבירות של בין אדם לחבירו

בזמן המקדש, עיקר עבודת היום ביום הכיפורים נעשתה במקדש, ובעיקר ע"י הכהן הגדול.

יכול היה יהודי לישב בביתו, לצום, לעשות תשובה והכהן הגדול עובד במקדש, וע"י עבודתו העם זוכה לכפרה ולטהרה.

לעבודת יום הכיפורים במקדש הייתה משמעות רבה בתהליך הכפרה של עם ישראל, הכהן הגדול הוא שליח הציבור של האומה כולה.

כשהכהן נכנס לקודש הקודשים "לפני ולפנים" כולם היו מלווים אותו בתפילה שתתקבל עבודתו עבור עם ישראל, וישראל נושאים את עיניהם לכהן, ולמקום השראת השכינה.

אך, ישנה בחינה נוספת, הכהן הוא שליח גם של כל האומות כולם, שכן בתפילות היום אנו מתפללים גם על העולם כולו, "ועל המדינות בו יאמר, איזו לחרב... ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמוות, מי לא נפקד כהיום הזה"?

במהלך העבודה הכהן מחליף בגדים פעמים רבות, כאשר בכל פעם הוא מקדש ידיו ורגליו מן הכיור, פושט את בגדיו, טובל, לובש את סט הבגדים השני ומקדש שוב את ידיו ורגליו.

כאשר הוא עובד בעבודות הרגילות של כל יום, הוא לובש את בגדי כהן גדול הרגילים, בגדי זהב - חושן, אפוד, מעיל וציץ, בנוסף לבגדי כהן הדיוט - מכנסים, כתונת, אבנט ומצנפת, שמונה בגדים.

לעומת זאת, כאשר הוא עובד בעבודות הייחודיות של יום כיפור, הוא לובש בגדי לבן - רק ארבעת הבגדים הפשוטים (מכנסים, כתונת, אבנט ומצנפת), העשויים כולם מבד.

הכהן הגדול היה מחליף את בגדיו חמש פעמים במהלך היום, בין כל החלפה היה טובל במקווה.

בגדי זהב- עבודת קרבן התמיד. הטבת הנרות והקטרת הקטורת. עבודת המוסף.

בגדי לבן- עבודת היום - הווידויים, עבודת הקטורת, הגורלות, ההזאות.

בגדי זהב- קרבנות: שעיר בחוץ, איל, אמורי הפר והשעיר, תמיד של בין הערביים.

בגדי לבן- הוצאת כלי הקטורת מקודש הקדשים.

בגדי זהב- קטורת של בין הערביים, הדלקת נרות, מנחת התמיד ונסכו, מנחות.

## מהי הסיבה להחלפת הבגדים

כפי שראינו הכהן מחליף בגדים מספר פעמים, ובכל פעם לפני שנכנס לקודש הקודשים, לובש בגדי לבן, מדוע דווקא בגדי לבן?בגדים פשוטים?

חז"ל אומרים במסכת יומא כו', שהסיבה לכך היא, שאין "סנגור נעשה קטגור", או כלשון הירושלמי: "אתמול כתיב בהם ויעשו להם אלוהי זהב (בעגל הזהב- בחטא העגל) ועכשיו עומד ומשמש בבגדי זהב?", (שקלים פ"א ה"א).

כלל זה מוזכר הלכה למעשה בעוד מספר מקרים.

### שופר-

מבואר במשנה במסכת ר"ה כי קרן של פרה פסולה לשופר, ובגמרא (ר"ה כו.) אמר עולא בטעם הלכה זו: "כדרב חסדא, דאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור" פרש"י: "אין קטיגור, זהב העגל, ושופר של פרה נמי קטיגור, דעגל הוא", ולכן שופר מקרן של פרה פסול.

ועולה ממסקנת הסוגיא, שהפסול של "אין קטגור נעשה סנגור" נעשה עם מתקיימים שלשה תנאים: [א] שמדובר בדבר שיש בו כפרה. [ב] יש בו נוי. [ג] הוא נעשה לפני ולפנים - בקודש הקודשים.

וכלשון חז"ל "חוטא בל יקריב, חוטא בל יתנאה". וכתבו התוספות שם "וגבי שופר מתנאה נמי בקול תקיעתו". וכתב הריטב"א - היות שהשופר נועד להכניס את התפילות, קול השופר הוא כעין קול תפילה מקרי "כלפני ולפנים",

כלשון הגמרא שם -"שופר כיון דלזכרון, כבפנים דמי" ולכן אינו יכול להיות סנגור, היות שחטאו בחטא העגל.

## ברכת כהנים

במסכת ברכות (לב:) נאמר: "כל כהן שהרג את הנפש לא ישא בפיו, שנאמר (ישעיהו א, טו) וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ".

ומבארים התוספות ביבמות ז. שהטעם, שדווקא לא ישא את כפיו, לפי שהרגו בידו, ואין קטגור נעשה סניגור.

להלכה: מרן המחבר פסק בשו"ע (קכח סעיף לה) "כהן שהרג את הנפש אפילו בשוגג לא ישא את כפיו אפילו עשה תשובה". וכתב המשנה ברורה: "טעם דעה זו דס"ל דאע"פ שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, מכל מקום אין קטיגור נעשה סניגור, דבידים אלו שהרג את הנפש אין ראוי לישא את כפיו אע"פ שעשה תשובה". הרמ"א מוסיף שיש אומרים שאם עשה תשובה יכול לישא כפיו, וכך נהוג.

## גרושין

וכן אין אשה מתגרשת בכסף, כיון שהיא התקדשה בכסף, ואקיש נמי יציאה להויה! מה הויה בכסף אף יציאה בכסף!? אמר אביי יאמרו "כסף מכניס, כסף מוציא. סניגור יעשה קטיגור?!" (קידושין ה').

**טענים נוספים מדוע הכהן עובד עם בגדי לבן כשהוא נכנס לקודש הקודשים**

א. הרמב"ן הביא פירוש נוסף: "בויקרא רבה (כא, יא): "כשורות של מעלה כך שורות של מטה, מה שורות של מעלה נאמר: ואיש אחד בתוכם לבוש בדים, כך של מטה כתונות בד קודש ילבש" מבאר העץ יוסף- שורות-הכוונה היא למלאכים ולכהן הגדול, שהכהן הגדול פועל במעשיו כמו העניינים של מעלה, כי בית המקדש של מטה מכוון למקדש של מעלה, שחביבה לפני ה' עבודת הכהן הגדול כמו המלאכים". כלומר שבגדי הלבן של הכהן הגדול דומים למראה המלאכים במרום.

ב. הירושלמי (יומא פ"ז דף ה"ג): "מפני מה אינו משמש בבגדי זהב [ביום

הכפורים]? מפני הגאוה. אמר רבי סימון: על שם 'אל תתהדר לפני מלך' (משלי כה, ו) ". פירש "קרבן העדה": "שלא יתגאה בכניסתו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה".

ג. רבינו בחיי כתב פירוש נוסף: "ואם תשכיל בלשון בד, תמצאנו כולל כמה כוונות מופלאות, כי ירמוז על ההכנעה והשפלות, וירמוז על היחוד, ובגוון שלו על המחילה". לפי רבנו בחיי בגדי הלבן מורים על הכנעה ושפלות, וכן על המחילה שבני ישראל מצפים לה ביום הכפורים.

מה שכתב רבנו בחיי על ההכנעה והשפלות נראה דומה למה שאמר הירושלמי, שהכהן הגדול אינו משמש ביום הכפורים בבגדי זהב מפני הגאוה, אבל נראה שברבנו בחיי יש תוספת על דברי הירושלמי. שכן הירושלמי אמר שבבגדי זהב ובאבנים היקרות שבחשן ובאפוד יש משום גאוה, ולפי זה היה אפשר שהכהן הגדול יעבוד שלא בבגדי זהב, אלא במערכת בגדים אחרת שאין בה זהב, אבל לאו דווקא בגדי לבן, ואילו רבנו בחיי הדגיש שדווקא הצבע הלבן מורה על ענוה ושפלות.

כעין דברי רבנו בחיי לגבי בגדי הלבן של הכהן הגדול כתב הרמ"א בהלכות יום הכפורים (או"ח סימן תר"י ס"ד): "יש שנהגו ללבוש בגדים לבנים נקיים ביום הכפורים, דוגמת מלאכי השרת, וכן נוהגים ללבוש קיטל שהוא לבן ונקי, וגם הוא בגד מתים, ועל ידי זה לב האדם נכנע ונשבר". הרמ"א כתב את שני הטעמים יחד, בגדי הלבן נועדו להזכיר את מלאכי השרת ואת ההכנעה והענווה.

אולי ניתן להוסיף על דברי הרמ"א שהבגד הלבן אמור להזכיר לנו את בגדי הכהן הגדול בכניסתו לקדש הקדשים!

ד. טעם נוסף ומעניין מובא ויקרא רבה (כא י) בכיוון אחר: "רבי סימון בשם רבי יהושע אמר: מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב?...רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אומר: בשביל לחוס על ממונן של ישראל". בהמשך מבאר המדרש על איזה הפסד ממון מדובר. בגדי הכהן הגדול שנכנס איתם לקודש הקודשים צריכים גניזה ואינם ראויים שוב לעבודה, דבר זה נלמד מהפסוק, ויקרא (טז כג) וּבָא אַהֲרֹן, אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד, וּפָשַׁט אֶת-בִּגְדֵי הַבָּד, אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל-הַקֹּדֶשׁ; וְהִנִּיחָם, שָׁם. ומבאר רש"י שטעונין גניזה.

זו שיטת רבי חייא. אך גם לשיטת ר' דוסא שהם כשרין לעבודת הדיוט, זה נכון רק לבגדי לבן אך אם היה נכנס עם בגדי זהב הם היו צריכים גניזה כיון שאסור לכהן הדיוט לעבוד עם בגדי הזהב, וזה היה גורם להפסד ממון גדול לעם ישראל.

אך ניתן להוסיף ולהעמיק עוד בעניין "אין קטגור נעשה סנגור".

עיון בהלכות יום הכיפורים מלמד על הקשר בין חטא העגל לכפרת יום הכיפורים. הכהן הגדול מביא שור לחטאת ועבור כלל ישראל שעיר לחטאת., על כך אומרים חז"ל: "יבא שור ויכפר על מעשה שור, יבא עגל ויכפר על מעשה עגל" (תורת כהנים ט). ובמדרש הגדול נאמר: "במה שחטאו- בו נתכפרו".

כלומר הבהמה שחטאו בה, בעשיית עגל הזהב, בה עצמה נתכפרו, שיביאו אותה לכפרה.

וכן נאמר בירושלמי בשקלים (א, א)- "יבא זהב של כפורת ויכפר על זהב של העגל". מדוע זהב של כפורת יכפר ולא כלי המקדש האחרים העשויים מזהב, מנורה, שולחן..?

אלא נראה לומר שכוונת חז"ל היא לעבודת יום הכיפורים הנעשית מול הכפורת, שכן הכהן שנכנס לפני ולפנים היה מזה מדם הפר כנגד הכפרות ככתוב: "ולקח מדם הפר והזה באצבעו על הכפורת קדמה" (ויקרא טז), נמצא שבקרבן יום הכיפורים, במיוחד מכפרת הכפורת על חטא העגל.

אך יש לשאול: מצד אחד לכהן אסור להכנס עם בגדי זהב לקודש הקודשים כדי שלא יהיה קטגור נעשה סנגור, אך מאידך גיסא הכפורת עשויה מזהב? ועוד חז"ל אמרו שזהב הכפורת יכפר?

אלא נראה לומר שאין חזרה בתשובה גדולה יותר, שבזהב שחטאו, איתו עושים תשובה, הוא מתקן את הזהב עצמו, בכך הרי ישראל מודים שמעשיהם היו חטא וטעות, ואכן את זהב העגל טחנו עד דק.

ויש להוסיף- כל עוד השימוש בזהב נעשה לכבוד ה' בלבד- הרי זה משובח, אך אם יכנס הכהן הגדול לפני ולפנים מעוטר בבגדי זהב, עלולה להיות לו תחושה גם של כבוד עצמי, ובמקום לזכור את חטא העגל ולהכיר בו, ולבא בשפיפות, הוא מעטר את עצמו בבגדים מפוארים מזהב שמזכירים את החטא. (מחזור המקדש).

## בגדי הזהב החושן והאפוד ומכירת יוסף

המשך חכמה (אחרי מות -כי אתה סלחן) מעמיק בנושא, ומרחיב את היסוד "שאין קטגור נעשה סנגור"

הבאת השעיר והכניסה עם הכותנות נועדה להזכיר ולכפר על עוון נוסף, וזהו חטא מכירת יוסף, חז"ל קישרו בין חטא מכירת יוסף לשעיר שהקריבו בחנוכת המשכן.

על השעיר ביום השמיני למילואים דרשו חז"ל בספרא (שמיני, פרשה א'):

> והלא אף ישראל צריכים כפרה שנאמר: 'ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת' (ויקרא ט, ג) - וכי מה ראו ישראל להביא יותר מאהרן, אלא אמר להם אתם יש בידכם בתחילה ויש בידכם בסוף, יש בידכם בתחילה וישחטו שעיר עזים (במכירת יוסף), ויש בידכם בסוף עשו להם עגל מסכה, יבא שעיר עזים ויכפר על מעשה עזים, יבא עגל ויכפר על מעשה עגל.

הקשר בין מכירת יוסף ליום כיפור מופיע אף במסורת הידועה על עשרת הרוגי מלכות, ובפיוט המרגש "אלא אזכרה" שהותירה את חותמה, כידוע, על תפילת היום. למרות שפיוטים רבים הושמטו מהמחזור, פיוט זה נשאר. עובדה זו יכולה להעיד על חשיבותה של המסורת הזו. הפיוט 'אלה אזכרה' פותח במכירת יוסף כחטא שממנו התגלגלו הפורענויות בתקופה הרומאית:

> .."וקרא לעשרה חכמים גדולים... דינו משפט זה לאשורו... כי ימצא איש גונב נפש מאחיו מבני ישראל... נם איה אבותיכם אשר אחיהם מכרוהו לארחת ישמעאלים סחרוהו... ואתם תשאו עון אבותיכם...".

ומוסיף ואומר המשך חכמה, חטא מכירת יוסף מהווה בנין אב לכל החטאים שבן אדם לחברו, וחטא העגל לכל החטאים שבן אדם למקום, מפני כך אין הכהן הגדול נכנס לקודש הקודשים עם החושן והאפוד, מפני שעליהם כתובים שמות שבטי ישראל, שהרי השבטים חטאו במכירת יוסף, ואם יכנס הכהן לקודש הקודשים עם החושן יהיה בכך קטרוג על עם ישראל, "ואין קטגור נעשה סנגור".

> וז"ל: "מפני שזה יהיה קטרוג, שהן בעצמן לא רחמו על אחיהם והיו מתנגדים ושונאים זה לזה, ולפני ולפנים, עדין חקוק חטאם בכל דור."

על בית שני אומרת הגמרא (יומא כא:) כי חסרו בו חמישה דברים, ואחד

מהם היה האורים והתומים. כתוב (שמות ל, כח): "וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי ד', וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת מִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לִבּוֹ לִפְנֵי ד' תָּמִיד". רש"י אומר על הפסוק (שמות ד, יד) "וַיִּחַר אַף ד' בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ": "וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ' - לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה. ומשם זכה אהרן לעדי החושן הנתון על הלב".

אהרן הכהן היה מנוקה מכל שמץ של קנאה גם במדרגות רוחניות שהיו לאחיו משה רבינו, וגם בכך שמשה קיבל את ההנהגה, ובזכות "וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ", זכה שיקבל אורים ותומים. ומשום שכל ענין החושן בה להביע אהבת אחים לא ניתן להכנס איתו ביום הכיפורים, לקודש הקודשים, מפני שהוא מזכיר את חטא השבטים במכירה. בבית שני שנחרב בגלל שנאת חינם, לא היה "וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ", לא הייתה התשתית הדרושה בשביל שיהיו שם אורים ותומים שכל זכייתם הייתה בזכות "וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ".

ולכן גם לשון הזהורית של השעיר המשתלח הייתה במשקל שתי סלעים רמז למה שאמרו חז"ל (מסכת שבת י:) שבגלל כותנות שעשה יעקב ליוסף שהייתה שווה שתי סלעים נתקנאו האחים

בנוסף, הכהן גדול היה צריך לערב במהלך סדר העבודה את דם הפר ביחד עם דם השעיר. דם הפר הוא כפרה על חטא העגל ודם השעיר הוא כפרה על מכירת יוסף, כפי שכתוב בחז"ל (במדבר רבה פרשה יג יד) "שעיר עזים אחד לחטאת" - כנגד יהודה שהוא הביא לאביו כתונת הפסים של יוסף שהטבילוהו בדם השעיר, שנאמר: "וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכותנת בדם".

וביום הכיפורים כהן גדול היה צריך לכפר על שני הדברים גם יחד, ולכן ערבב את דם הפר עם דם השעיר.

לכן אומר המשך חכמה, בתפילה אנחנו אומרים "כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון". שיש פה לכאורה נוסח כפול, ומסביר ש"סלחן לישראל" הכוונה היא על הכפרה של חטא העגל שהוא היה השורש של חטאי הציבור שבין אדם למקום. ולכן בפתיחת יום הכיפורים אנחנו מזכירים את הפסוק שאמר הקב"ה למשה רבינו (במדבר יד, כ) "סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ", על החטאים שבין אדם למקום. ואילו "מחלן לשבטי ישורון" הכוונה היא על שורש החטא שהיה בין אדם לחבירו, על מכירת האחים את יוסף. כשחסרה האחדות בשבטי ישורון (כמו במכירת יוסף) לא מתקיים חלילה הפסוק

(דברים לג, ה) "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל". ולכן בתפילה מזכירים את שני הדברים: "כי אתה סלחן לישראל" על חטא העגל, "ומחלן לשבטי ישורון" על מכירת האחים את יוסף שהייתה השורש של החטאים בין אדם לחבירו.

> וז"ל - וזה שאמרו "כי אתה סלחן לישראל" - היינו על כל החטאים שבין אדם למקום, שהרושם הוא משורש העגל, שנאמר (שמות לב, ד) "אלה אלהיך ישראל", ושם נאמר (במדבר יד, כ) "סלחתי כדבריך". "ומחלן לשבטי ישורון" - היא על חטאים שבין אדם לחבירו, ששורש שלהם הוא מחטא מכירת יוסף, שחטאו שבטי ישורון. ודו"ק בכל זה, ואין כאן המקום להאריך.

ויש לשאול הרי אמרו שאין יום הכיפורים מכפר על עברות שבין אדם לחברו עד שירצה את חברו, אז מה הטעם לכפר על חטאים אלו בעבודת המקדש?

אלא צריך לדייק בלשון המשנה ביומא (פרק ח' משנה ט), כתוב שם שאין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו, גם אם יש בקשת סליחה מהחבר לא די בכך, צריך את יום הכיפורים, וכפרה מה' יתברך.

ויש להוסיף עוד, עוון מכירת יוסף מלווה את העם דורות רבים, חז"ל אומרים שגם מיקום המקדש הושפע ממכירת יוסף, לכן קודש הקודשים היה בנחלת בנימין, כיון שבנימין לא היה במכירה.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף יב עמוד א

> ירושלים לא נתחלקה לשבטים, ורבי יהודה סבר: ירושלים נתחלקה לשבטים. ובפלוגתא דהני תנאי, דתניא: מה היה בחלקו של יהודה - הר הבית, הלשכות והעזרות. ומה היה בחלקו של בנימין - אולם, והיכל, ובית קדשי הקדשים. ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין, ובה היה מזבח בנוי.

והספרי מבאר מדוע דווקא קודש הקודשים היה בנחלת בנימין.

ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פיסקא שנב

> דבר אחר מפני מה זכה בנימן שתשרה שכינה בחלקו?כל השבטים היו במכירתו של יוסף ובנימן לא היה במכירתו, אמר הקדוש ברוך הוא אם אני אומר לאלו שיבנו לי בית הבחירה כשהם מתפללים לפני איני מתמלא רחמים עליהם שלא היה להם רחמים על אחיהם.

העולה מכאן עומק חומר הדין, ועד כמה קלקול במצוות בין אדם לחבירו גורם לקטרוג גדול.

ולכן ביום הכיפורים האדם נדרש לחזרה בתשובה גדולה ולתקן את מה שפגע בחבירו.

ומובא במחזור רבה.

> "והובא בספרים שאין עוון בעולם שמעכב תפילתו של אדם כמו עוון הגזל, ולכן בתפילת נעילה הזכירו אנשי כנסת הגדולה בפירוש: "למען נחדל מעושק ידנו", ולכן אם יודע בעצמו איזה נדנוד של גזל שיש בידו, יהרהר בתשובה במילים: "למען נחדל מעושק ידנו", ויקבל על עצמו שמיד לאחר יום הכיפורים ישיב את הגזלה ".